STUK 12/0000/2024

21.5.2024

Eduskunta
Talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Viite: Talousvaliokunnan lausuntopyyntö 7.5.2024 asiaan U 20/2024 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta neuvoston päätökseksi Euratomin ydinmateriaalivalvonnan täytäntöönpanosta annetun komission asetuksen (Euratom) hyväksymisestä

Säteilyturvakeskuksen kirjallinen asiantuntijalausunto

Talousvaliokunta pyysi 7.5.2024 Säteilyturvakeskukselta (STUK) asiantuntijaa kuultavaksi 24.5.2024 ja kirjallista asiantuntijalausuntoa asiaan U 20/2024 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta neuvoston päätökseksi Euratomin ydinmateriaalivalvonnan täytäntöönpanosta annetun komission asetuksen (Euratom) hyväksymisestä https://www.eduskunta.fi/pdf/U+20/2024?lang=fi.

STUK lausuu asiassa seuraavaa.

Taustaa

Voimassa olevassa komission asetuksessa (Euratom) N:o 302/2005 Euratomin ydinmateriaalivalvonnan täytäntöönpanosta on asetettu valvonnan toteuttamiseksi tarpeelliset vaatimukset toiminnanharjoittajien ydinaineita koskevasta kirjanpidosta, raportoinnista ja ilmoituksista. Nykyinen komission asetus on soveltunut toimeenpanemaan Euratomin perustamissopimuksessa (Euratom-sopimus) tarkoitettua valvontaa, vaikka esimerkiksi käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitusta koskevia vaatimuksia ei ole siinä käsitelty. Ottaen huomioon nykyisen asetuksen käyttöönoton jälkeen kehittyneet uudet teknologiat, loppusijoitusratkaisut sekä ydinmateriaalivalvonnan digitalisaatio ja etävalvontamenettelyjen käyttöönotto, asetusta on tarpeellista uudistaa.

Komission asetuksessa esitetyt vaatimukset koskevat suomalaisia ydinaineita käyttäviä toiminnanharjoittajia suoraan. Euroopan komissio vastaa EU:n ydinaseettomien jäsenmaiden, Euratomin ja IAEA:n välisen valvontasopimuksen mukaisesta raportoinnista IAEA:lle ja raportointi tapahtuu asetuksessa tarkoitettujen raporttien ja ilmoitusten perusteella. Kansallista valvontajärjestelmää ylläpitäessään Säteilyturvakeskuksen tulee ottaa huomioon Euratomin ydinmateriaalivalvonnan täytäntöönpanosta annetun komission asetuksen mukaiset velvoitteet, joten kansallisen ydinmateriaalivalvontajärjestelmän puitteissa tarvittavat tiedot toimitetaan myös STUKille. STUK katsoo, että asetuksella turvattu komission kyky suoriutua velvoitteistaan tehokkaasti on myös Suomen kansallisen valvontajärjestelmän etu. Asetuksen päivityksessä on pidettävä huolta, ettei Euratom-

sopimuksessa tarkoitettuja valvontaoikeuksia ylitetä. STUKin näkökulmasta on oleellista, että komission asetuksen suomalaisia toiminnanharjoittajia koskevat vaatimukset ovat selkeitä, perusteltuja ja ymmärrettäviä.

STUK on käsitellyt sisäisesti komission 21.12.2023 antaman ehdotuksen (COM (2023) 793) ja osallistunut asiantuntijana asian käsittelyyn neuvoston atomityöryhmässä. STUK on lisäksi pyytänyt näkemyksiä suomalaisilta ydinaineiden haltijoilta näiden ydinmateriaalivalvonnan vastuuhenkilöiden ja nimettyjen yhteyshenkilöiden kautta. Saadut näkemykset on otettu huomioon neuvotteluihin valmistautumisessa.

STUKin näkemykset ehdotuksesta ja sen käsittelystä

STUK yhtyy kirjelmässä U 20/2024 vp esitettyihin näkemyksiin alkuperäisen komission ehdotuksen hyväksyttävyydestä sekä ehdotuksen vaikuttavuudesta.

STUK huomauttaa, että etenkin pienten ydinainemäärien haltijoilta vaaditut raportointimuodot keventävät raporttien käsittelyä lähinnä komission päässä. Neuvotteluissa on painotettu, että komissio jatkaa raportointityökalujen tarjoamista ja laajentaa niiden kattavuutta asetuksen päivittyessä. Tämän tiedon valossa STUK ei vastusta raportointimuotoja koskevien vaatimusten laajentumista.

STUK pitää niin sanotun Safeguards by Design -konseptin eli ydinmateriaalivalvonnan vaatimusten huomioimista erityisesti ydinlaitosten suunnitteluvaiheessa, käytön aikaisissa muutoksissa ja käytöstä poistossa asetuksessa erittäin tärkeänä. Neuvotteluissa on entisestään korostettu ydinmateriaalivalvonnan toimeenpanoon liittyviä varhaisia ilmoituksia.

Valtioneuvoston U-kirjelmässä on todettu, etteivät jäsenvaltiot osallistu toiminnanharjoittajia koskevien erityisten valvontasäännösten antamiseen. STUK toteaa, että myös uudessa ehdotuksessa komissio valmistelee erityiset valvontasäännökset kuitenkin tiiviissä yhteistyössä toiminnanharjoittajan ja jäsenvaltion kanssa. Neuvotteluissa erityisten valvontasäännösten laatiminen on laajennettu myös muihin laitoksiin. STUK pitää esitettyä muotoilua riittävänä varmistamaan toiminnanharjoittajan ja jäsenvaltion äänen kuulumisen erityisten valvontasäännösten valmistelussa.

Ehdotuksessa asetuksen soveltamisalan alle on tuotu ydinalan yhteistyösopimusten soveltamisalaan kuuluvien muiden kuin ydinaineiden siirtoon ja hallussapitoon liittyviä ilmoitus- ja raportointivaatimuksia. Neuvotteluissa useat jäsenvaltiot ovat esittäneet kantoja, joiden mukaan kyseiset käytännöt tulisi jättää asetuksen ulkopuolelle. STUK katsoo, että kyseisistä käytännöistä on tarpeellista asettaa yksiselitteiset ja sitovat vaatimukset, mutta on edelleen selvitettävä, onko tämä asetus oikea työkalu tälle. STUK toteaa, että

yhteistyösopimuksista johtuvat velvoitteet koskevat jo nyt suomalaisia toiminnanharjoittajia, koska niiden soveltamisalaan kuuluvia tuotteita koskee ydinenergia-asetuksessa tarkoitettu alkuperämaarajoitus.

Yhteenveto

STUK pitää ehdotusta uudesta komission asetuksesta Euratomin ydinmateriaalivalvonnan toimeenpanosta hyväksyttävänä ja valtioneuvoston kantaa perusteltuna. Lisäksi neuvostossa käydyissä neuvotteluissa on tehty kompromissiesityksiä, jotka STUKin näkemyksen mukaan edelleen selkeyttävät asetusta, parantavat sen vaikuttavuutta ja ovat paremmin sopusoinnussa Euratom-sopimuksessa asetettujen komission valvontaoikeuksien kanssa.

Marko Hämäläinen
Toimistopäällikkö

Liitteet Valtioneuvoston kirjelmä U 20/2024 vp
https://www.eduskunta.fi/pdf/U+20/2024?lang=fi

Jakelu Petteri Tiippana, Jaakko Leino, Outi Slant, Ville Peri

Asiakirja on laadittu ja allekirjoitettu sähköisesti.
Dokumentet har gjorts upp och undertecknats elektroniskt.
This document has been digitally prepared and signed.

Toimistopäällikkö Marko Hämäläinen
22.5.2024

STUK
SÄTEILYTURVAKESKUS
STRÅLSÄKERHETSCENTRALEN
RADIATION AND NUCLEAR SAFETY AUTHORITY

Osoite | Adress | Jokiniemenkuja 1, 01370 Vantaa | Ånäsgränden 1, 01370 Vanda
Address | Jokiniemenkuja 1, 01370 Vantaa, FINLAND
Puh. | Tfn. | Tel. | (09) 759 881, +358 9 759 881 | www.stuk.fi